

KOREYS VA O'ZBEK LINGVOMADANIYATIDA AYOLGA BO'LGAN
MUNOSABATNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARIYo'lchiyeva Zuhra Ummatqul qizi
zuhrayulchiyeva7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda koreys va o'zbek lingvomadaniyatida ayol konseptini ifodalovchi evfemizmlarning yosh davrlariga ko'ra xususiyatlari, balog'at va nikoh munosabatlarida ayollikning aks etishi hamda nutqdagi murojaat birliklarining qiyosiy-tahliliy xususiyatlari yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Evfemizm, tabu, yosh davrlari, ayol, konsept, lingvomadaniyat, balog'atga yetish, *아줌마* (ajumma), *계집* (kyejib), *오모* (imo), *부인* (buin).

KIRISH

Insoniyat jamiyati taraqqiyotida til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik har doim muhim tadqiqot obyekti bo'lib kelgan. Til shunchaki aloqa vositasi emas, balki xalqning milliy mentaliteti, asrlar davomida shakllangan qadriyatlari, urf-odatlar va dunyoqarashini o'zida mujassam etuvchi ko'zgudir. Xususan, har qanday jamiyatda ayol zoti, uning ijtimoiy maqomi, oiladagi o'rni va yosh davrlari bilan bog'liq tushunchalar o'ziga xos lingvomadaniy xususiyatlarga ega.

Sharqona mentalitetga ega bo'lgan o'zbek va koreys xalqlari madaniyatida ayolga bo'lgan munosabat, uning jamiyatdagi mavqei muayyan axloqiy me'yorlar, diniy-falsafiy qarashlar hamda urf-odatlar doirasida shakllangan. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi har ikki xalq tilidagi ayol konseptini yosh davrlari, balog'atga yetish jarayonlari va nutqdagi murojaat birliklari misolida qiyosiy o'rganishdan iboratdir.

BALOG'ATGA YETISH VA YOSH DAVRLARINING LINGVISTIK IFODASI

Koreys va o'zbek lingvomadaniyatida ayolga bo'lgan munosabat avvalo nikoh va voyaga yetish munosabatlari bilan chambarchas aloqadordir. Har ikki madaniyatda ham nikoh ayolning balog'atga yetishi bilan bog'liq muhim ijtimoiy bosqich hisoblanadi.

Koreya tarixiy madaniyatida balog'atga yetgan qiz va yigitlar uchun maxsus marosimlar o'tkazilgan. Masalan, qizlar uchun *계례* (gyerye) marosimi tashkil etilib, unda qarindosh-urug'lar orasida yuqori mavqega ega bo'lgan hurmatli ayol uyga kelib e'zozlangan va marosim kunida voyaga yetgan qizning sochiga *비녀* (binyeo) deb nomlangan maxsus to'g'nog'ichni taqqan. O'rta asrlarda mazkur

buyum 빈혀 (binhyeo), 것고지 (geosgoji) deb ham atalgan. Til sathida bu jarayon 성년이 되다 (voyaga yetmoq) birikmasi orqali ifodalanadi. Shuningdek, 성년에 이르다 (voyaga yetmoq), 성인이 되다 (kattaga aylanmoq), 충분히 발달하다 (to'liq rivojlanmoq), 숙달하다 (yetuklikka erishish), 성공하다 (muvaqqafiyatga erishmoq) kabi iboralar ham faol qo'llanadi.

O'zbek lingvomadaniyatida ham qizlarning balog'atga yetishi ularning oila qurish yoshiga yetishi bilan uzviy bog'liq holda talqin etiladi. Qizlarning ulg'ayish jarayoni jismoniy o'zgarishlar va yosh mezonlari orqali belgilanadi. Bunda "ulg'aymoq", "yoshiga to'lmoq", "ko'zga tashlanib qolmoq", "bo'yi yetmoq / cho'zilmoq", "ko'zga ko'rinmoq", "katta qiz bo'lib qolmoq" kabi so'z va iboralar keng qo'llanadi. Badiiy adabiyotlardan keltirilgan quyidagi misollar bunga yaqqol misoldir:

1. "Bo'yi yetgan qizning orzusi osmondagi yulduzga o'xshaydi"

(O'tkir Hoshimov, "Ikki eshik orasi").

2. "– Obbo, Mohchuchuk-ey, katta qiz bo'lib qolibsiz-a!"

(Pirimqul Qodirov, "Yulduzli tunlar").

3. "Bir payt xonaga xolaning bo'y yetib, ko'zga tashlanib qolgan nabirasi – Muborak kirib kelib..."

(Muhammad Xayrullayev, "Birinchi muhabbat").

Ko'rinib turibdiki, o'zbek tilidagi bunday birikmalar qizning voyaga yetganiga ishora qilibgina qolmay, jamiyatde shakllangan evfemik madaniyat doirasida hech qanday qo'pollik sezilmagan holda yuksak o'lchov bilan yetkaziladi.

AYOL YOSH DAVRLARI VA LINGVISTIK MAQOMNING O'ZIGA XOSLIGI

O'zbek madaniyatida koreys madaniyatidagidek qat'iy tizimlashgan yosh marosimlari mavjud bo'lmasa-da, til birliklari orqali yosh farqlari va ijtimoiy maqom aniq farqlanadi. Masalan, o'rta va katta yoshdagi ayol shaklini ifodalovchi "xotin" so'zi turmushga chiqqan yoki chiqmagan ayollarga nisbatan umumiy ma'noda qo'llana oladi: "Qandoq polvon xotin edi, yursa yer titrardi" (Said Ahmad, "Jimjitlik").

Shuningdek, o'rta yoshli ayol maqomini bildiruvchi "juvon" so'zi ham mavjud bo'lib, u kontekstga ko'ra ijobiy yoki salbiy ma'no kasb etishi mumkin. O'zbek tilining izohli lug'atida bu so'zga quyidagicha ta'riflar berilgan: 1) Erga chiqqan, ammo hali yosh ayol; 2) Erdan chiqqan yoki tul qolgan xotin; 3) Iffatini yo'qotgan qiz. Ushbu izohlardan kelib chiqib, "juvon" so'zi ba'zi kontekstlarda nisbatan salbiy bo'yoq kasb etishi mumkinligini ko'rishimiz mumkin. Shu sababli

kundalik turmushda va rasmiy nutqda hurmat ma'nosini bildirish uchun "ayol" so'zini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Tilshunos olim A.J. Omonturdiyevning tadqiqotlarida o'zbek tilidagi evfemik lug'at boyligi ko'rsatib o'tilgan bo'lib, xotin so'zi o'rnida zaifa, rafika, jufti halol, umr yo'ldosh, dildor, yor, yostiqdosh, xonim kabi so'zlar bilan bir qatorda, avrat, haram kabi diniy-ma'noviy zaminli birliklar ham qayd etilgan.

KOREYS VA O'ZBEK TILLARIDAGI MUROJAAT BIRLIKLARINING QIYOSIY TAHLILI

Har ikki tilda ayollarga nisbatan qo'llanuvchi murojaat shakllari ularning jamiyatdagi o'rnini chuqur ochib beradi. Koreys tilida turmush o'rtoq ma'nosini veruvchi 아내 (ane) so'zi "Erkak turmush qurgach, u bilan birga yashovchi ayol" ma'nosini anglatadi. Erkaklar o'z ayollariga 여보 (yeobo), 부인 (buin), 자기야 (jagiya), 집사람 (jipsaram), 애기 엄마 (aegi eomma) kabi so'zlar bilan murojaat qilishadi.

Biroq keksa avlod nutqida uchraydigan sof koreyscha 계집 (kyejib) so'zi bugungi kunda keskin kamsituvchi mazmunga ega. Hatto bu so'z bilan bog'liq 계집 입싼 것 ("ayol og'zidagi arzon narsa" - ayollarning ko'p va o'ylamay gapirishi) kabi istehzoli maqollar ham mavjud.

O'rta yoshdagi ayollarga nisbatan ishlatiladigan 아줌마 (ajumma) yoki 아주머니 (ajumoni) so'zlari xola, amma ma'nosini berib, kundalik hayotda keng qo'llanadi. Qadimgi davrlarda ayollar erta turmush qurgani bois 20 yoshdan oshganlarga ham bu murojaat ishlatilgan bo'lsa, bugungi kunda u 30 yoshdan kattalarga nisbatan ishlatiladi. Biroq ko'plab zamonaviy ayollar bu murojaatni kamsituvchi deb bilishadi. Shuning uchun uning o'rniga ancha muloyim bo'lgan 이모 (imo) yoki hurmat qo'shimchasi bilan 이모님 (imonim) shaklini qo'llash afzal ko'riladi.

Shuningdek, jamiyatda obro'ga ega yoki yoshi katta ayollar uchun 여사님 (yeosanim), boshqalarning rafiqasini hurmat bilan atashda esa 사모님 (samonim) va 부인 (buin) atamaları qo'llanadi. Jumladan, 영부인 (yeongbu-in) - birinchi xonim atamasi dastlab yuqori martabali shaxslarning rafiqasiga nisbatan yuksak maqto'v va mulozamat sifatida qo'llanilgan bo'lib, o'zbek tilidagi "birinchi xonim" birikmasi kabi nutqdagi yuksak hurmat va evfemik madaniyatni namoyon qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, koreys va o'zbek lingvomadaniyatida ayol konsepti, uning yosh davrlari, voyaga yetish bosqichlari hamda jamiyatdagi mavqei milliy urf-odatlar, tarixiy an'analar va ijtimoiy-madaniy me'yorlar asosida shakllangan. Har ikki tilda ham ayollarga nisbatan qo'llanuvchi evfemik birliklar va murojaat shakllari jamiyatning madaniy saviyasini, hurmat-ehtirom darajasini hamda gender munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlarini yorqin aks ettiradi. Til tizimidagi bunday qiyosiy o'xshashlik va farqlar har ikki xalqning ma'naviy olamini chuqur anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbek tilining izohli lug'ati: 5 jildlik. 1-jild / Tahrir hay'ati: T.Mirzayev va boshq. – Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. – B. 110.
2. Omonturdiev A. J. O'zbek tilining qisqacha evfemik lug'ati. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi "Fan" nashriyoti, 2006. – 134 b.
3. Xojiyev A. Lingvistik terminlar izohli lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 1974.
4. Shamsiyeva Sh. Xitoy va o'zbek tillarida maishiy evfemizmlar. // Qiyosiy tilshunoslik tadqiqotlari. – Toshkent, 2021.
5. Son, Chul Woo. The Motives of Self-Sacrifice in Korean American Culture, Family, and Marriage. – Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2013. – P. 27.
6. Encykorea. AKS: 통일신라 때 여자 연령등급 중의 하나로서 가장 어린 등급 (Silla davridagi ayol yosh darajalari). <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0072043> (Murojaat sanasi: 2026-09-03).
7. Kwon Hwan. Kwon Hwan's Poetry Book 2 (권환 시집 2). Ridibooks E-book, 2023. <https://ridibooks.com/books/1745006294> (Nashr sanasi: 2023-08-25).